

Dva človeka

Ferdinand Godina

I.

Boga sta iskala tisto popoldne, Vanč in Ferenc. Razpoložena sta bila oba, oba še v toku učenja in dela. Maturirala sta bila, Vanč v Ljubljani, Ferenc v Mariboru. Počitnice sta komaj začela uživati. Domači so bili pri obeh še mehki in obzirni; pozneje, pod jesen, ko se navadijo drug na drugega in ko se bo treba vrniti, bo že drugače.

Vanč je prišel danes dopoldne k Ferencu. Potem sta se nakósila in stopila v meko, kjer ni bila daleč Mura. Le hrastova šuma in stari rokav ju je ločil od nje same. Duh po vodi pa je le vel skozi šumo in čez porasli rokav.

Pod dvema jagnedoma so rasle nizke akacije. Tla so bila porasla s kačjim mlekom, poznimi marjeticami in visoko travo. Tu sta legla Vanč in Ferenc. Visoko gori v vejevju so skakljale ptice, čivkale, frfotale s perutmi, brusile kljune ob skorjo, živele zakonsko življenje in bile vesele.

Onadva spodaj sta se dobro počutila. Beli redki oblaki so se vlačili preko neba.

Govorila nista kot govore mnogi, o religiji in drugih vprašanjih zato, ker je čas tak, da se govori o tem. Ne. Pred njima je stalo bogoslovje. Zakopati se za vse življenje, to ni bila šala.

Mlada sta še bila Vanč in Ferenc in nista poznala teorij o bogu. Oziroma le malo. Zdaj pa je oba zgrabilo. Naj reče zdaj Vanč, da ni boga, ko mu grozi bogoslovje. Ha, ha, dečki, to ni šala, bog je resna stvar.

Vanč je mislil in mislil, napenjal oči in sledil belim oblakom zgoraj nad vejami.

„Daj, prokleti,“ se je razsrdil Vanč in se obrnil k Ferencu, ki je ležal na trebuhu. Dihal je v travo in ta duh mu je ugajal. „Saj se sliši, da ste v Mariboru mnogo bolj liberalni, kot mi v Ljubljani. Kaj si vse leto spal na Ovidu ali Tacitu?“ Udaril je Ferenca po plečih.

Zasmejala sta se. Vse je sedaj za njima. Srednje šole, profesorji s svojimi manirami, vse, svobodna sta. Vendar se je Ferenc zresnil. Sedel je, si podprl glavo in gledal po vaseh, ki so bile tam daleč v polju.

„Veš, ne ljubi se mi filozofirati. Človeštvo si je že polomilo zobe nad bogom, zakaj bi si jih lomil jaz. Nikdar v življenju še nisem bil prepričan, veš, tako zase prepričan, da je bog. Razumi me. Tako, da bi točno vedel. — Ko sem to omenil nekemu, ki je „veroval“ in je užival povsod pri verskih prireditvah velik ugled, mi je povedal formulo, ki sem jo pozneje mnogokrat slišal.

— Če bi spoznal boga, bi ti bila vera nepotrebna. Veruj. —

V nadaljnjem pogovoru pa sem spoznal, da tudi on dvomi. Nato sem to opustil. Tudi Sokratu nisem verjel. Ne, ne. Nobenemu človeku ne verjamem. Vsak je revež, vsak menca in dokler bo človek, se bo mencalo o bogu.“

Vanč je prasnili v smeh: „Dober si.“

Govorila sta še dolgo o tem. Včasih prime človeka, da bi govoril o stvareh, o katerih se dá samo govoriti.

Slednjič sta se razgovorila o bogoslovju, koliko časa je človek kaplan in kje je župnik. Tako mimogrede. Doma so prepričani, da boš „pošten“ v življenju, o duhovnih gospodih govore, o črnih suknjah in belih ovratnikih, o duhu po kadilu, o razgovoru v spovednici in namigujejo, da jih boš tudi ti spovedoval, jim pridigal, da bo odmevalo po cerkvi, in da bodo govorili po fari:

„Strašen govornik so ta gospod, dobro so nam povedali.“

Ti pa mečkaš pred njimi in te je sram, da bi se pogreznil v zemljo. Saj nihče ničesar ne ve. Po siromašnih domovih pa so prepričani, da je za človeka na zemlji mogoče še kako drugo življenje, kot zemeljsko.

Dolgo sta ležala pod akacijami, da so pastirji že začeli pasti krave ob robu hrastove šume. Včasih je zavpil kdo na Muri, ko je peljal z ladjo seno ali je lovil ribe.

„Bogme, dolg čas,“ je brundal Ferenc.

„Dolg čas,“ si je prižgal cigareto Vanč.

Otroci pri kravah so ju od daleč opazovali. Lepo oblečena sta bila, kravate in počesane lase sta imela, bela lica. Če pa je prišel mimo sključen starec s palico v roki in v širokih belih hlačah, se je ustavil, trudno pogledal mlada lenuha, nato zopet upognil hrbet in odšel. Gube v obrazu so bile ostre.

„Gospoda.“

Starec je popravil s palico grudo s poti in nekaj govoril.

Vas je žarela v večernem soncu, nizke hišice so se smejale izza drevja, tam je jagned kipel v nebo, tu se je pa starec z belimi bregušami izgubljal med hišami. Nekdo je zavriskal in počil z bičem. Zamukala je krava pri šumi in dva poka sta se čula od onkraj Mure.

Študenta sta kadila in se premetavala po travi.

„Žensko bi rad imel. Že dolgo se nisem raznežil,“ je potegnil Vanč iz cigarete in počasi spuščal dim, ki se je razblinjal med listjem akacij.

„Tudi jaz bi se rad razlezal,“ mu je pritrdil Ferenc in legel zopet vznak.

„Čudovito bitje je ženska,“ je začel Ferenc.

„Hudič, brez nje ne moreš — pa ne moreš —“

Tako sta brundala in gledala v veje.

„O, dober večer!“

Kristus! Nekdo je čul. Ozrla sta se. Kakor, da bi ju polil z vodo, sta obstala, zardela in nista nič rekla.

Giza je stala pred njima, Jerumenova Giza. Belo oblečena je bila, z rdečim pasom, razpuščenimi lasmi in kopalno obleko na rami. Oči so se ji svetile. Študenta sta molčala in nista spravila pametne iz sebe. Srce jima je skočilo v hlače in o prejšnji bahariji ni bilo sledu. Počasi sta vstala.

„No, saj lahko čestitam, gospoda,“ se je znašla Giza in se zasmejala. Ponudila je roko Vanču, ki je v zadregi odvrnil:

„Lahko, in tebi tudi lahko čestitam?“

„No ja, hvala.“

Podali so si roke. Študenta sta si otepala travo in si popravljala lase.

Kako se je pojavila, kot angel, lepa, bogme lepa. Mlada je bila Giza, kakor rosa. Končala je meščansko šolo in sedaj maturirala.

„Se nista kopala, lenuha?“ ju je vprašala.

„Če bi vedela, da si ti na Muri, bi gotovo prišla.“

„Škoda,“ se je zasmejala, da so se ji videli beli zobje. „Sedaj pa pojedita z mano domov, da me ne bo strah med poljem.“

„Kdo pojde pa z nama nazaj,“ se je pošalil Ferenc. „Glej, kako daleč je vaša vas od naše.“

Giza je sklenila roke in vzdihnila:

„Joj, silno daleč.“

Vanč je stal za njo in jo opazoval. Giza ni bila več otrok. Ogledoval je njen vrat, lase in lepe, napete boke, ko se je pogovarjala s Ferencem. Giza ni bila več otrok. Tedaj se je Giza okrenila in njuna pogleda sta se srečala. Oba sta zardela.

Šli so med poljem, trgali listje, ga mečkali med prsti, se pogovarjali o nepomembnih stvareh in zaživeli v lepi poletni večer. Vsi prosti, žejni pogovora in družbe. Ona je stopala med njima, govorila in odgovarjala obema, Ferenc in Vanč pa sta hitela, kdo bo ujel več njenih skrivnostnih smehljajev in kdo se ji bo prej prikupil.

Vendar Ferencu niso ušli pogosti topli pogledi, ki so veljali Vanču.

„Dobro,“ je zaklel, sunil Vanča v rebra in mu namignil.

„Ti imej to, jaz pa njeno sestro.“

Tako je bila stvar sklenjena. Vanč Gizo, Ferenc Leo, ki je bila doma. Nekoliko več težave sicer za Ferenca, ker je bila Lea učiteljica. V ljubezni ima Lea več izkušnje, to je Ferenc vedel. Pa dobro. Vražji Vanč, naj jo ima, tega malega angela.

Giza se je med hojo dotikala zdaj enega, zdaj drugega, onadva sta pa opletala okrog nje in občudovala njene ustnice, lase, goli vrat in male, doraščajoče grudi, ki so silile v svet izpod tanke bele obleke.

Ljudje so jih gledali po polju in po vasi. Postajali so pri hlevih ali pri vratih, se muzali in zbijali šale na njih račun.

„Kakšni smrkavci, pa se že šockajo.“

Jerumenovi so bili bogati, kajti trgovina je dobro uspevala, ker je bila edina v vasi. Zato so se dekleta lepo oblačile in kmetski študenti so radi pasli oči na njih. Saj so bile tudi lepe. Pa ni vrag, da ne bi človeka ženska ganila v tej samoti in tu na deželi.

Tako sproščeni so bili, ko so sedli vsi štirje za mizo. V sobi, kjer so ležale preproge po tleh, je lepo dišalo.

Padel je že prvi mrak. Kmetje so se vozili mimo okna na visoko naloženih vozovih in gledali v sobo. Ozko, dolgo steklenico so imeli na mizi in pred seboj majhne čašice.

„Kako se igrajo gospoda od dolgega časa.“

„Celo steklenico bi požrl, oni pa cedijo,“ je pripomnil drugi.

Družba okrog mize pa je pila liker in postajala zgovorna, ko se je znočilo. Cesta je zamrla. Le tu in tam se je vračal kdo s polja, ves poten in blaten.

V sobi pri Jerumenovih pa sta dekleti prižgali motno luč. Stara Jerumena sta bila v trgovini, mladi pa so večerjali in niso čakali starih.

Ferenc in Vanč sta se počutila vedno bolj domača. Pijača je užigala kri, pozabljala sta na nepotrebno razsodnost.

Zopet so trknili z malimi kozarčki, se spogledali in se smejali. Tedaj je nagubal Ferenc čelo, dvignil obrvi in stisnil veke. Vstal je, vtaknil roko v žep, z drugo pa držal čašo. Tiho, komaj slišno je zapel:

Pijva dekle —
pozabiva na svet . . . .

Nenadoma je preстал, izpil in trdo postavil kozarec na mizo.

„Daj, zapoj,“ so vsi skočili pokoncu in ga prosili, on si je pa podprl glavo in molčal. Še dolgo so mu prigovarjali in ga prosili, pa ni hotel.

„Kaj bi pel, vraga, saj se ne izplača. Ko ti izginejo vse iluzije o življenju in ostanesh gol, tak, kakršnen si, se ne izplača.“

Vanč se je skrivaj zasmel. Oni je zmeraj tako govoril, kadar je bil pijan. Namignil je Lei, naj oprostí. Lea se je samo nasmehnila in primaknila stol k njemu. Motna luč je brlela Ferencu pred očmi in pred seboj je videl posodo in ostanke jedil.

Vanč si je zaželel zraka. Stopil je pred hišo, globoko zadihal in gledal v prazno nebo. Vsa vas je spala. Kako je to prijetno. Nobenih skrbi, nobenih težav, prijetna družba ga je razigrala, da bi zavriskal in bi — saj sam ni vedel, kaj.

Tedaj je prišla Giza za njim.

„Na suknjič, da se ne prehladiš.“

Vanč pa je pozabil nase. Prijel jo je za roko, jo objel okrog ramen in ji gledal v obraz.

„Ne Vanč, bo kdo videl,“ mu je hotela iz naročja.

„Naj vidi ves svet,“ je drhtel Vanč. Vrgel je suknjič v travo, objel Gizo, jo stisnil k sebi in iskal njene ustnice.

„Kako je ženska mehka,“ ga je spreletelo, ko se je dotaknil mokrih ustnic male Gize. Kaj lepšega še ni doživel v življenju. Brez skrbi, brez misli; vas spi, nekje laja pes, slavec drobi, polje je mrtvo, le tu in tam se zadere nočna ptica.

Za trenutek se je odtrgal od njenih ust in jo ostro pogledal v obraz. Počasi je odprla oči in ga pogledala, kot ga ne bi poznala.

„Giza, Giza...“ je vztrepetal in zopet ju je združil dolg, nem poljub.

Neverjetno kipi mlado življenje. Zakaj ni človek zmeraj mlad, se je pozneje mnogokrat spraševal Vanč.

Dolgo sta še prisluškovala utripu src in se gledala, kot da bi se srečala prvič.

Tam daleč nekje je udarila ura v zvoniku. Giza se je zdrznila in se prebudila iz sna.

„Jezus, Vanč, dovolj — — —“ je hitela, pobrala suknjič in ga potegnila v sobo.

Ferenc je bil ves v ognju. Lei je nekaj dokazoval z rokami in filozofiral. Bil je pijan. Lea mu je stvarno odgovarjala in to ga je podžigalo, da je govoril brez prestanka. Lea se je nasmehnila Vanču, ki jo je začudeno pogledal, kot da je ne bi poznal. Tudi on se je nasmehnil in ni sedel, kakor mu je rekla Giza.

„Pozno je — — —“ je omenil in stopil k Ferencu.

Ko sta kolovratila iz vasi, so se zbudili psi in lajali v presledkih. Ferenc je robantil in silil v Vanča, ta pa je bil zamaknjen vase in mu ni odgovarjal.

Zavila sta v polje. Vse je bilo mrtvo in zdelo se je, da zemlja spi.

„Prokleti zaljubljeni bedak — — — Vanč, slišiš,“ je vpil Ferenc.

„Zaljubljeni ljudje so vsi bedaki. Saj sem se tudi jaz mislil zaljubiti v Leo, ko sva šla z Gizo, saj veš. Bogme, pa se nisem. Glej, ostal sem trezen, čeprav sem pijan, ti pa nisi pil, pa si bedak. Ha ha. Zdaj povej kakšno o bogu — — — Vanč — — — Žensko si poljubil.“

„Pojdi, Ferenc,“ ga je silil Vanč.

„Grem. Samo nekaj ti bom povedal. Čisto tiho, čakaj no.“ In ko ga je Vanč počakal, ga je Ferenc prijel za roke in mu gledal v obraz.

„Vanč,“ je dejal. „Priateljja sva, ali odkrito ti povem in to veš tudi ti, da visi bogoslovje nad nama kot Damoklejev meč.“ Nato se je tako glasno zasmel, da se je v polju nekaj zganilo. Jerebi morda ali zajec ali kaka nočna ptica. Ferenc se je še krohotal, da je glas zamiral tam daleč v noči. Tudi Vanč se je nasmehnil in pel s Ferencem neko pesem, čeprav ni bil pijan.

Dogodek se je nizal za dogodkom, doma pa je naraščalo nerazpoloženje. Preveč sta se Vanč in Ferenc vdala grdemu življenju, kar se ni spodobilo za bodoča gospoda. Doma so jima postavljali za vzgled tega ali onega študenta, ki je čepel doma, hodil vsak dan k maši in prejemal svete zakramente. Rekli so, da se vsa fara zgraža nad njunim življenjem in da že s prstom kažejo za njima.

Onadva sta se pa potuhnili ali kam odhitela s kolesi. Ko sta se zvečer vračala dobre volje, sta zopet zbudila vas.

Kjer je bila kaka tercialka, sta se ustavila pod oknom. Nekaj časa je govoril eden, nato je drugi svaril žensko pred hudobnim svetom.

Zapela sta še kakemu dekletu podoknico, se nakitila z rožami in jo klicala, dokler ju niso napodili. Pse sta razdražila, ljudje so vstajali, gledali oba grešnika na cesti in zmajevali z glavami.

„Pa sta se izšolala...“

Študenta pa sta pela po vasi, stresala jezo nad ljudmi, da jima ne dado podnevi miru in žugala svetu, ker sta bila pijana. Drugi dan sta se zopet potuhnili in se umaknila kam na Muro.

„Ljudje te ne razumejo, pa vraga,“ se je razjezil Vanč; „garal sem, ala, zdaj pa mislijo, da se bom vlačil kot senca po cerkvi od enega oltarja do drugega. Ljudje so sami radi veseli, od tebe pa zahtevajo, da se odrečeš vsemu.“

Prod se je razgrel. Študenta sta plavala čez glavni tok na drugi breg. Prhala sta, da je škropila voda in so ribe ob bregu hitele pod pomole.

Ležala sta na vročem kamnu in se pretegovala v vročem soncu in uživala dan. Tu je mirno tekla Mura, le lastovke so se igrale nad njo, si glasno ščebetajoč močile noge in preletavale bregove.

Tako sta živela dan za dnem, dokler niso dnevi postali hladnejši in je zjutraj vstajala megla nad Muro. Zvečer so se visoko v zraku oglašale divje race. Gosti dimi so se dvigali v nebo in prijetno so se menili pastirji pri toplih ognjih. Krave pa so objestno mulile travo, pile mlačno vodo iz Mure in se otepale muh in komarjev.

Zemlja je postajala hladna, zrak mrzlejši in ljudje drugače razpoloženi, kot v vročih poletnih dneh. Na študenta niso več toliko pazili.

„Kaj ti pomaga, ko boš pa kmalu šel,“ je Ferenc omenil pri neki priliki Vanču.

„Ti, novica,“ je tedaj dejal Vanč.

„Kakšna?“

Vanč je povedal, da pridejo k Šimenovi Mimi na obiske neke študentke iz Slovenskih goric.

„Bogme, Štajerke so temperamentne,“ se je vzradostil Ferenc.

„Čakaj,“ ga je miril Vanč. „V Lendavske gorice pojdemo. Grozdje je že zrelo.“

„Joj, joj, ti si vrag, Vanč; boljšega si nisi mogel izmisliti. Pa si že kaj omenil Mimi radi goric.“

„Sem,“ se je smejal Vanč.

„Pa?“

„Pojdemo.“

„Ho — ho!“ Ferenc se je povalil po travi. Ko se je nekoliko pomiril, je Vanč tiho pristavil:

„Za slovo.“

Veselila sta se tistega dne, govorila o Jerumenovih dekletih in še o drugih, ki so bile doma po bližnjih vaseh.

„Torej nocoj pridejo, Vanč?“ je vprašal Ferenc nekoč pod večer.

„Nocoj.“

„Jih greva obiskat,“ je silil Ferenc.

„Ne,“ je odločil Vanč. „Jutri se bomo itak videli v gorah.“

Nekoliko megleno je bilo drugi dan, ko sta se odpravljala na pot. Nekaj mesa sta pokradla iz čebrov in ga stlačila v nahrbtnike. Obrisala sta kolesi in se sama lepo napravila za dekleta, ki so itak vedele, da prideta.

Ko sta hitela po cesti proti Lendavi, sta se smejala in dobro se jima je zdelo, da se je vse tako lepo uredilo. Sonce se je skrivalo v gosti megli, ki se je vlačila po Dnikah, Trebežu in gori do Hotize. Telefonski drogovi so se rinili iz megle in spet izginjali v njej. Kljub temu se je obetal lep dan.

„Ko se megla dvigne, bo lep dan,“ je dejal Ferenc.

„Dekleta so že gotovo odšle,“ je začel Vanč. „Midva se bova malo zamudila v Lendavi. Prezgodaj ne smeva v vrh.“

„Kakor hočeš,“ se je smejal Ferenc, si popravil nahrbtnik, zavriskal v meglo in fantaziral o človeku in življenju.

Lendava je vstajala iz megle in vrhove goric je že poljubljalo sonce. Na vratih trgovin so sloneli gosposki Židi, tu in tam kakšna nežna stvarca madžarskega pokolenja. Pasla sta oči na njej in ona na njima.

„Ne zagledaj se preveč,“ se je zasmejal Ferenc. „Naju že čakajo zgoraj v vrhu.“

Obema je šlo na smeh.

Kmetje so se gnetli okrog odvetniških pisarn, postajali po cesti, govorili in se prepirali. V rokah so imeli cule in čevlje blatne, da so bili videti smešni na cestnem tlaku. Po dva in dva sta stala pod kako akacijo ob cesti in sta buljila na mimo idočo gospodo, ki je čudovito dišala. Gospodje so bili obriti, na nosovih so imeli očala, gospe pa so na široko, ošabno mahale z rokami.

Kmetje so stiskali glave, si pripovedovali, kaj je rekel fiškališ, kaj sodnik, kako je opravil ta ali oni na davčni upravi.

Njih obrazi so bili nagubani, sledu lepote ni bilo v njih. Lase so imeli zmršene, obleko pomečkano. Še cigan ima svojo prijetno zunanost, da ti zaigra srce, ko ga vidiš, kako drzno nosi glavo po mestu. Kmet se pa upogne, se sramuje samega sebe in je kot kup nesreče.

Nekateri so po trgovinah ogledovali železnino, otipavali s trdimi, umazanimi rokami kose, železne vile, kupovali bruse in se pogajali.

Tu in tam je kaka ženska kazala listek okrog, izpraševala po sodniji in strahoma premišljala, kaj naj reče sodniku, ko vstopi.

Tako so kmetje opravljali svoje posle in se zopet vračali na svoje domove. (Konec sledi.)

Naši problemi

Nacionalno socialistična propaganda med inozemskimi Nemci

Težje kot drugi narodi čutimo Slovenci ves obseg manjšinskega vprašanja. Ne le, da smo razdeljeni med štiri države, kjer predstavljamo povsod le manjšino brez večjega vpliva na gospodarsko in politično življenje, izpostavljeni smo še pritisku, ki ga politično in gospodarsko močnejši narodi izvajajo nad malimi. Brezuspšno bi bilo reševati manjšinsko vprašanje ločeno od svetovnih dogajanj, nemogoče ga je dokončno urediti v današnji družbi. Sedanji položaj Slovencev nam to dokazuje. Naj je bila ideja o samoodločbi narodov še tako pravilna, naj je bila najpravičnejša, narodnega vprašanja v okviru vladajočega sistema ni mogla rešiti.

Drugače pa, kot vprašanje vseh ostalih manjšin v svetu, se nam kaže danes problem inozemskih Nemcev. Nacionalno socialistična Nemčija hoče od njih, da so eksponenti vladajoče ideje, da predstavljajo sprednjo stražo nemške ekspanzije. Teorija o nadvrednosti germanske rase, o nemškem poslanstvu, o nemškem „Vorfeld-u“, ki obsega vse Podonavje, Poljsko, Ukrajino in baltske države, naj da nemškemu imperializmu zgodovinsko in gospodarsko upravičenost.

In vendar ima današnja Nemčija po svoji nedemokratičnosti in oficialno propagiranem rasnem sovraštvu le malo opore v zahtevi po pravičnem upoštevanju nemških manjšin. Nobena nefašistična država ni na narodne manjšine izvajala takega pritiska kot prav Nemčija na Žide. Po principu recipročnosti bi drugi narodi lahko uporabljali za nemške manjšine n. pr. naslednje zahteve nacionalnih socialistov:

„Državljan (Staatsbürger) je lahko le član naroda (Volksgenosse). Član naroda je le ta, ki je nemške krvi (čl. 4). Kdor ni državljan (= nemške narodnosti), lahko živi v Nemčiji samo kot gost in mora biti podvržen zakonom o tujcih (čl. 5). Pravica odločanja o sodstvu in državnih zakonih mora biti pridržana državljanom. Zato zahtevamo, naj vsak javen urad, brez ozira na vrsto in brez ozira na kraj, zasedejo le državljani (čl. 6). Če ni mogoče prehraniti celotnega prebivalstva države, naj se izženejo iz države pripadniki tujih narodov (= nedržavljan) (čl. 7.) (Iz programa nacionalnih socialistov, ki je bil razglašen 24. febr. 1920 in ga je l. 1926. proglasil Hitler za nespremenljivega.)

Po drugi strani pa zahtevajo nacionalni socialisti za nemške manjšine pravice, ki posegajo že v suverenost druge države, in predvsem zahtevajo vse možnosti fašistične propagande. Potem ko so v Nemčiji odpravili demokracijo kot na-